

І. І. Логінова, канд. техн. наук,
Я. Б. Сторож, канд. техн. наук (ДУ «ННДПБООП»)

ПРОЕКТ ТЕХНІЧНОГО РЕГЛАМЕНТУ ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ ПРОМИСЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

В статті досліджено питання реформування технічного регулювання в Україні шляхом побудови нової системи технічного регулювання, що відповідає загально визнаним міжнародним нормам і правилам.

Впровадження технічного регламенту вибухових матеріалів промислового призначення гарантує відповідність системи технічного регулювання України щодо вибухових матеріалів промислового призначення вимогам Європейського Союзу.

Ключові слова: вибухові матеріали промислового призначення, технічне регулювання, технічний регламент, директива, оцінка відповідності, надання на ринку.

В статье исследованы вопросы реформирования технического регулирования в Украине путем построения новой системы технического регулирования, которая соответствует общепризнанным международным нормам и правилам.

Внедрение технического регламента взрывчатых материалов промышленного назначения гарантирует соответствие системы технического регулирования Украины по взрывчатым материалам промышленного назначения требованиям Европейского Союза.

Ключевые слова: взрывчатые материалы промышленного назначения, техническое регулирование, технический регламент, директива, оценка соответствия, размещение на рынке.

The article examines the issues of technical regulation reform in Ukraine by building a new system of technical regulation corresponding to generally accepted international norms and rules.

The introduction of technical regulations for explosive materials for industrial use guarantees the compliance of the technical regulation system of Ukraine with explosive materials of industrial use to the requirements of the European Union.

Keywords: explosive materials for industrial use, technical regulation, technical regulations, directive, conformity assessment, provision in the market.

Актуальність теми. Суспільно-політичні процеси, що відбуваються в Україні, надзвичайно актуалізували та загострили проблему модернізації економіки України й забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом поступової інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу (далі – ЄС), подолання технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС та зміцнення її позицій на світовому ринку в результаті визнання системи технічного регулювання України на європейському та міжнародному рівні.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу.

Існування в країнах різних систем технічного регулювання створює в міжнародній торгівлі технічні бар'єри, що є перешкодою для виходу продукції українських виробників на європейський і міжнародні ринки. Ліквідація технічних бар'єрів у торгівлі можлива лише через реформування технічного регулювання в Україні шляхом побудови нової системи технічного регулювання, що відповідає загальновизнаним міжнародним нормам і правилам [1].

Постановка проблеми. У країнах ЄС вільне переміщення товарів базується на основі «Нового підходу» до технічної гармонізації і стандартизації та «Глобального підходу» у сфері оцінювання відповідності [2]. Такі підходи реалізуються через відповідні інструменти – директиви ЄС.

Принципи «Нового підходу» зводяться до такого:

- у директивах наведено обов'язкові для виконання вимоги щодо безпечності продукції;
- конкретні характеристики встановлюються європейськими стандартами, які є добровільними для застосування;
- продукція, яка виготовлена згідно з вимогами гармонізованих із директивою ЄС європейських стандартів, розглядається як така, що відповідає суттєвим вимогам директиви (принцип презумпції відповідності);
- продукція може бути розміщена на ринку ЄС тільки після процедури оцінки відповідності;
- нагляд за ринком забезпечують державні органи.

«Глобальний підхід» передбачає застосування модулів для різних стадій процедур оцінювання відповідності, встановлення загальних критеріїв їх використання та призначення спеціальних органів, що виконують ці процедури. Модульний підхід дозволяє формувати безліч сполучень модулів і, таким чином, збільшити кількість схем підтвердження відповідності, з яких вибирається схема, адекватна рівню можливого ризику заподіяння шкоди конкретною продукцією.

При цьому вибір процедури оцінки відповідності надається виробнику.

Вищеперелічені основні принципи визначають модель технічного регулювання в країнах ЄС. Важливо, що ці принципи являють собою цілісну систему. Застосування такої моделі технічного регулювання створює сприятливі умови для вільного обігу безпечних товарів та суттєво обмежує адміністративне втручання в господарську діяльність виробників.

Розглянемо напрями розвитку системи технічного регулювання в Україні.

Українська система технічного регулювання була побудована на тому, що державні органи визначали параметри безпечності продукції, розробляли стандарти та контролювали якість продукції.

Закон «Про підтвердження відповідності» вперше запровадив у вітчизняну практику поняття «технічний регламент підтвердження відповідності».

Але прийнятий в грудні 2005 року закон «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» замінив цей термін словосполученням «технічний регламент». На зміну закону «Про стандарти...» прийшов закон «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», де було надано визначення Технічного регламенту: «Технічний регламент – нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні процедурні положення, додержання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно стосуватися вимог до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування в тій мірі, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або методу виробництва».

Реформа системи технічного регулювання в Україна триває вже досить давно. Верховною Радою прийнято низку законів в цьому напрямі, зокрема Закони України «Про стандартизацію», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», Кабінет Міністрів України затвердив постановою від 13 січня 2016 року № 95 модулі оцінки відповідності, які використовуються для розроблення процедур оцінки відповідності, та правила використання модулів оцінки відповідності.

Матеріали та методи дослідження. З метою дослідження стану технічного регулювання в Україні використано наявні матеріали, що викладені в засобах масової інформації, а також результати системного аналізу стану нормативно-правового забезпечення цього процесу.

Технічний регламент вибухових матеріалів промислового призначення (далі – ТР) розроблено на основі Директиви 2014/28/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про гармонізацію законодавства держав-членів стосовно надання на ринку та нагляду за вибуховими матеріалами промислового призначення.

Під час дослідження стану технічного регулювання в Україні та розроблення ТР використано методи наукової абстракції, порівняльного та функціонального аналізу, а також методи групування та узагальнення.

Викладення основного матеріалу. Основна увага в Україні приділяється впровадженню європейських директив «Нового підходу», гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими. В Україні технічні регламенти мають бути побудовані на відповідних європейських директивах.

Однією з таких директив є Директива 2014/28/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про гармонізацію законодавства держав-членів стосовно надання на ринку та нагляду за вибуховими матеріалами промислового призначення (далі – Директива). Цю Директиву буде впроваджено в Україні в якості розробленого на її основі та затвердженого постановою Кабінету Міністрів України Технічного регламенту вибухових матеріалів промислового призначення.

Зокрема, регламенти повинні містити опис видів продукції, що підлягають обов'язковому підтвердженню відповідності, вимоги безпеки для життя і здоров'я людей, а головне – процедури підтвердження відповідності цим вимогам, правила маркування і введення продукції в обіг. Також цей документ встановлює форму, зміст і строк зберігання декларації про відповідність. Під кожен затверджений регламент має бути опублікований перелік національних стандартів, які є базою для виконання вимог регламенту.

Структуру Технічного регламенту, розробленого фахівцями Національного науково-дослідного інституту промислової безпеки та охорони праці, наведено в таблиці.

Зміст, форма та структура проекту ТР максимально повно і точно відповідають змісту, формі та структурі Директиви ЄС. Цю вимогу, викладено у [3].

У першому пункті проекту ТР визначається коло питань, що є предметом правового регулювання а саме: «Технічний регламент встановлює суттєві вимоги щодо безпечності вибухових матеріалів промислового призначення, проведення процедури оцінки відповідності таким вимогам, забезпечення надання їх на ринку та нагляду за ними».

Дія ТР буде поширюватися на всі вибухові матеріали (далі – ВМ) промислового призначення окрім:

- вибухових матеріалів, у тому числі боєприпасів, що призначені для використання згідно з національним законодавством Збройними Силами України або Національною поліцією України;
- піротехнічних виробів, на які поширюється дія Технічного регламенту піротехнічних виробів;
- боєприпасів військового призначення, окрім питань, що стосуються їх транспортування, відступів з безпеки та обміну інформацією.

Структура Технічного регламенту

Загальні положення. Вільний обіг. Надання на ринку. Обов'язки виробників. Обов'язки уповноважених представників. Обов'язки імпортерів. Обов'язки розповсюджувачів. Випадки, в яких обов'язки виробників покладаються на імпортерів та розповсюджувачів. Ідентифікація суб'єктів господарювання. Транспортування ВМ. Транспортування боєприпасів. Відступ з безпеки. Обмін інформацією. Ідентифікація та відстеження ВМ. Ліцензія або дозвіл. Ліцензування діяльності з виробництва ВМ. Конфіскація. Презумпція відповідності ВМ. Процедури оцінки відповідності. Декларація про відповідність. Загальні принципи маркування знаком відповідності ТР. Правила та умови нанесення знака відповідності ТР. Органи, що призначають	Обов'язки органів, що призначають, щодо обміну інформацією. Призначення органів з оцінки відповідності. Спеціальні вимоги до призначених органів. Презумпція відповідності органів з оцінки відповідності. Залучення призначеними органами субпідрядників та дочірніх підприємств. Обов'язки призначених органів стосовно провадження їх діяльності. Апеляції на рішення призначених органів. Обов'язки призначених органів стосовно подання інформації. Координація призначених органів. Державний ринковий нагляд і державний контроль ВМ. Процедура роботи з ВМ, що становлять загрозу на національному рівні. ВМ, які відповідають вимогам, але становлять загрозу. Формальна невідповідність. Таблиця відповідності. Додаток 1. Перелік піротехнічних виробів та боєприпасів, складений відповідно до рекомендацій ООН з перевезення небезпечних вантажів. Додаток 2. Суттєві вимоги щодо безпечності. Додаток 3. Процедури оцінки відповідності. Додаток 4. Декларація про відповідність № XXXX.* Додаток 5. Таблиця відповідності.

У ТР визначаються всі терміни, які встановлені в Директиві, крім тих, що не вживаються у проекті ТР.

ВМ надаються на ринку у разі відповідності вимогам Технічного регламенту, вимогам щодо безпечності під час усього терміну придатності при виконанні умов, встановлених у технічній документації. ВМ маркуються знаком відповідності технічним регламентам.

Супровідна документація для надання ВМ на ринку повинна містити інформацію про призначення; основні характеристики ВМ; умови використання; зберігання, транспортування, консервації; місцезнаходження виробника, інформацію для зв'язку з ним; найменування та місцезнаходження уповноваженого представника виробника, імпортера; інформацію для зв'язку з ними; дату виготовлення та ідентифікаційний номер; копію документів про підтвердження відповідності ВМ Технічному регламенту; технічну документацію.

Технічна документація дає можливість оцінити відповідність ВМ застосовним вимогам ТР і включає опис проведення і результати належного аналізу та оцінки ризику.

У технічній документації зазначаються застосоввані вимоги та пов'язані з проведенням оцінки відповідності, питання виробництва та застосування ВМ.

Технічна документація повинна у відповідних випадках містити принаймні такі елементи як: загальний опис вибухового матеріалу; перелік стандартів, застосованих повністю чи частково, включених до переліку національних стандартів; результати виконаних розрахунків, проведених досліджень; протоколи випробувань.

У ТР визначаються обов'язки виробників, уповноважених представників, імпортерів та розповсюджувачів.

Виробники ВМ під час введення в їх обіг:

- гарантують, що ВМ спроектовані та виготовлені у відповідності з суттєвими вимогами щодо безпечності;
- складають технічну документацію;
- зберігають технічну документацію та декларацію про відповідність;
- проводять або доручають уповноваженому представнику проведення процедури оцінки відповідності;
- забезпечують застосування процедур, необхідних для забезпечення відповідності серійного виробництва ВМ вимогам ТР;
- гарантують, що ВМ, які вони ввели в обіг, мають ідентифікацію, що відповідає єдиній системі унікальної ідентифікації та відстеження ВМ.

Виробник може на підставі письмового доручення визначати уповноваженого представника.

Уповноважений представник виконує завдання, визначені в дорученні, отриманому від виробника, зокрема:

- зберігає декларацію про відповідність і технічну документацію для надання їх на запити органів державного ринкового нагляду протягом 10 років після введення в обіг ВМ;

- надає на обґрунтований запит органу державного ринкового нагляду інформацію та документацію, необхідні для підтвердження відповідності ВМ вимогам ТР;

- співпрацює з органом державного ринкового нагляду стосовно заходів, які вживаються для усунення ризиків, пов'язаних з ВМ, на які поширюється дія доручення, одержаного уповноваженим представником.

Імпортери:

- перевіряють факт проведення виробником процедури оцінки відповідності, наявність технічної документації та знака відповідності технічним регламентам;

- зазначають на ВМ своє найменування та контактні дані;

- гарантують, що до ВМ, що введені ними в обіг, долучено інструкції та інформацію щодо заходів безпеки;

- гарантують створення умов для їх зберігання чи транспортування, з метою забезпечення відповідності ВМ суттєвим вимогам щодо безпечності.

Розповсюджувачі:

- перевіряють наявність знака відповідності ТР, необхідних документів, інструкцій та інформації про безпечність;

- забезпечують, під час перебування ВМ під їх відповідальністю, створення умов для їх зберігання чи транспортування, для забезпечення їх відповідності суттєвим вимогам щодо безпечності.

У Технічному регламенті розглядаються випадки, в яких обов'язки виробників покладаються на імпортерів та розповсюджувачів.

Перевезення ВМ здійснюється згідно з вимогами Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів», Рекомендацій ООН з перевезення небезпечних вантажів та інших норм законодавства, що регулюють питання перевезення ВМ відповідними видами транспорту.

Порядок видачі дозволу на перевезення ВМ установлюється Міністерством внутрішніх справ України.

Суб'єкти господарювання дотримуються єдиної системи унікальної ідентифікації та відстеження ВМ, яка враховує їх розмір, форму або конструкцію за винятком випадків, коли немає необхідності розміщувати унікальну ідентифікацію на ВМ, через низький рівень небезпеки.

Система не поширюється на ВМ, що транспортуються і доставляються без упаковки або у вантажівках з насосом для їх безпосереднього розвантаження в свердловину, та на ВМ, що виготовляються на місцях проведення підричних робіт і використовуються відразу після виробництва.

Суб'єкти господарювання повинні мати ліцензію, що дає їм право брати участь у виробництві ВМ, або дозвіл, що дає їм право на зберігання, використання, імпорт, експорт, транспортування або торгівлю ВМ.

Перелік національних стандартів, що є ідентичними гармонізованим європейським стандартам та відповідність яким надає презумпцію відповідності ВМ суттєвим вимогам щодо безпечності, налічує 57 стандартів, а саме стандарти серії:

EN 13630 «Детонувальні та вогнепровідні шнури» (12 стандартів);

EN 13631 «Бризантні вибухові речовини» (14 стандартів);

EN 13763 «Детонатори та реле» (23 стандарти);

EN 13857 (2 стандарти);

EN 13938 «Палива та ракетні палива (6 стандартів).

Перелік національних стандартів затверджується вперше до набрання чинності ТР, а після цього оновлюється в разі потреби шляхом його затвердження.

Оцінку відповідності вимогам ТР здійснюють призначені органи з оцінки відповідності згідно з процедурами оцінки відповідності.

Проектом ТР передбачається, що перед введенням в обіг вибухові матеріали підлягатимуть таким процедурам оцінки відповідності:

1) процедурі експертизи типу (модуль В) і за вибором виробника одній з таких:

- процедурі відповідності типу на основі внутрішнього контролю виробництва з контрольними перевірками ВМ через довільні інтервали часу (модуль С2);

- процедурі відповідності типу на основі забезпечення якості виробничого процесу (модуль D);

- процедурі відповідності типу на основі забезпечення якості ВМ (модуль E);

- процедурі відповідності типу на основі перевірки ВМ (модуль F);

2) процедурі відповідності на основі перевірки одиниці ВМ (модуль G).

Виробник зберігає копію сертифіката експертизи типу, додатків і доповнень до нього разом із технічною документацією для надання на запити органів державного ринкового нагляду протягом 10 років після введення ВМ в обіг.

Далі складається декларація про відповідність, в якій зазначається дотримання суттєвих вимог щодо безпечності. Декларація про

відповідність складається за визначеною формою і містить відомості, визначені у відповідних модулях оцінки відповідності та термін зберігання. У декларації про відповідність заявляється про те, що виконані вимоги, які застосовуються до ВМ та визначені у ТР.

Виробник шляхом складання декларації про відповідність бере на себе відповідальність за відповідність ВМ вимогам ТР.

Декларація про відповідність або сертифікат експертизи типу є єдиним документом, що підтверджує відповідність ВМ вимогам ТР.

Знак відповідності технічним регламентам наноситься перед введенням ВМ в обіг.

Знак відповідності технічним регламентам застосовується згідно із загальними принципами маркування зазначеним знаком, установленими законом.

Після знака відповідності технічним регламентам та ідентифікаційного номера призначеного органу може бути нанесене маркування, що вказує на особливий ризик або використання.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері технічного регулювання, є органом, що призначає (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України).

Наприклад, якщо суб'єкт господарювання подає до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України визначений перелік документів, то Міністерство виносить рішення, що наказом суб'єкт господарювання призначений органом з оцінки відповідності на здійснення оцінки відповідності вимогам ТР. Також визначається сфера призначення та перелік процедур з оцінки відповідності.

Орган, що призначає, є відповідальним за встановлення та проведення необхідних процедур для оцінки та призначення органів з оцінки відповідності.

Призначення органів з оцінки відповідності для виконання ними як третіми сторонами завдань з оцінки відповідності здійснюється відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».

Органи з оцінки відповідності мають відповідати загальним вимогам до призначених органів, установленим законом, та спеціальним вимогам до таких органів, визначеним у ТР.

Вимоги до органів, що призначають, та їх обов'язки викладені в ТР.

У разі, коли призначений орган вважає, що виробником не дотримані суттєві вимоги щодо безпечності та вимоги відповідних стандартів, включених до переліку національних стандартів чи інших технічних специфікацій, зазначений орган повинен вимагати від виробника вжити відповідні коригувальні заходи і не видавати сертифікат відповідності.

Якщо коротко викласти процедуру оцінки відповідності, то згідно з встановленими вимогами Технічного регламенту, виробник або його

представник може підтвердити, за відповідним модулем, відповідність ВМ шляхом оформлення декларації, яка реєструється в призначеному органі з оцінки відповідності на підставі визначеного переліку документів.

Виробник подає заявку на експертизу типу лише одному призначеному органу за своїм вибором.

У заявці зазначаються ті суттєві вимоги або їх частини, для експертизи яких її було подано. Призначений орган проводить експертизу технічної документації, складає звіт про оцінювання.

Коли тип ВМ відповідає вимогам ТР, які застосовуються до них, призначений орган видає виробнику сертифікат експертизи типу.

У сертифікаті експертизи типу та додатках до нього міститься вся відповідна інформація, яка дає змогу оцінювати відповідність виготовленого ВМ дослідженому типу. У разі, коли тип ВМ не відповідає вимогам ТР, які застосовуються до зазначеного ВМ, призначений орган відмовляє у видачі сертифіката експертизи типу та повідомляє про це заявнику з поданням докладного обґрунтування своєї відмови.

Суттєві вимоги щодо безпечності ВМ складаються з загальних та особливих вимог.

Загальні вимоги встановлюють, що кожний ВМ має розроблятися, виготовлятися і надаватися на ринок з мінімальним ризиком для людського життя і здоров'я, недопущенням настання небезпеки для майна і навколишнього середовища, мати експлуатаційні характеристики, визначені виробником, для забезпечення найвищого рівня безпеки та надійності, а також розроблятися та виготовлятися таким чином, щоб після застосування відповідної технології його можна було утилізувати з мінімальним ризиком для навколишнього середовища.

Особливі вимоги враховують такі властивості ВМ, що мають бути перевірені у разі необхідності, це:

- конструктивні і характерні (фізико-хімічні) властивості;
- фізична і хімічна стійкість ВМ;
- чутливість до удару і тертя;
- сумісність усіх компонентів щодо їх фізичної і хімічної стійкості;
- хімічна чистота вибухових речовин;
- стійкість ВМ до впливу води;
- стійкість до низьких і високих температур;
- придатність ВМ до застосування в небезпечних середовищах тощо.

Кожний ВМ необхідно випробовувати в реальних умовах. При неможливості здійснення таких випробувань у випробувальній лабораторії, їх проводять в умовах, при яких передбачається застосовувати цей ВМ.

У ТР наведено вимоги і до груп ВМ: бризантних ВМ, детонаційних шнурів, вогнепровідних шнурів, детонаторів, палива та ракетного палива.

У ТР розглянуто питання державного ринкового нагляду та державного контролю за ВМ; процедури роботи з ВМ, що становлять загрозу на національному рівні; випадок, коли ВМ, що відповідають вимогам, але становлять загрозу; наведено таблицю відповідності положень Директиви та цього ТР.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що нормативна правова база, яка регулює питання технічного регулювання в Україні, змінювалася відповідно до розвитку економічних умов. В умовах необхідності розширення експорту і підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва стали з'являтися і методи регулювання, притаманні ринковій економіці.

Принципи «Нового» і «Глобального» підходів спрямовані на створення умов вільного переміщення товарів на всьому просторі ЄС при забезпеченні необхідного рівня їх безпеки. Новий підхід в основному передбачає створення єдиної загальноєвропейської нормативної бази, що визначає вимоги до продукції. Глобальний підхід розвиває положення Нового підходу в частині оцінки відповідності продукції цим вимогам.

Основними правовими документами ЄС, що встановлюють обов'язкові для застосування і виконання вимоги до продукції, є директиви. Вони визначають цілі, які повинні бути досягнуті країною, залишаючи при цьому можливість розробляти власні правила для виконання вимог цієї директиви.

Дві основні задачі технічного регулювання: вимоги безпечності та встановлення форм і схем обов'язкового підтвердження відповідності викладено в Технічному регламенті вибухових матеріалів промислового призначення.

Прийняття Технічного регламенту вибухових матеріалів промислового призначення:

- гарантує створення нової системи технічного регулювання в Україні, яка відповідає потребам сучасної ринкової економіки;
- гарантує безпечність ВМ промислового призначення, що вводяться в обіг;
- забезпечує ефективне регулювання та поліпшення ділового середовища;
- сприяє інтеграції України у світову економіку шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі вибуховими матеріалами промислового призначення.

Список літератури

1. Логінова І. І., Карпенко І. В. Технічне регулювання у сфері вибухових матеріалів промислового призначення / І. І. Логінова, І. В. Карпенко // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – 2017. – № 1 (83). Розділ 2 «Промислова безпека». – С. 115–118.

2. Семенов А. О. Розвиток технічного регулювання в Україні / А. О. Семенов, Г. М. Кожушко, І. В. Шурдук // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Технічні науки. – 2011. – № 1. – С. 26–30. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvpuetn_2011_1_7.

3. Про затвердження Правил розроблення проектів технічних регламентів, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, на основі актів законодавства Європейського Союзу / Постанова Кабінету Міністрів України від 18.06.2012 № 708 // Офіційний вісник України від 13.08.2012, 2012 р. – № 59. – С. 129, стаття 2370, код акта 62898/2012.

*Дата подання статті до збірника – 21.06. 2017
Рецензент – д-р техн. наук Назаренко М. В.*